

Αποτίμηση της επιμόρφωσης και υποστήριξης των εκπαιδευτικών δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης στην εφαρμογή της εξ αποστάσεως σχολικής εκπαίδευσης κατά τη διάρκεια της πανδημίας (COVID-19), την περίοδο 2020-2021

Assessment of teacher training and support of secondary school teachers in the implementation of distance school education during the years 2020-2021 of the pandemic (COVID-19)

Αλέξανδρος Δημητρίου, Εκπαιδευτικός ΠΕ80-Οικονομίας, Msc Εκπαίδευση Ενηλίκων,
alexandros.p.dimitriou@gmail.com

Alexandros Dimitriou, Teacher PE80-Economics, Msc Adult Education, alexandros.p.dimitriou@gmail.com

Abstract: This research aims to investigate the views of secondary school teachers on distance education during the pandemic years 2020-2021 and on the training activities that the Greek Ministry of Education and Religious Affairs implemented. For this purpose, a quantitative survey was selected and conducted from 18/02/2022 to 03/03/2022. The data was collected through an electronic questionnaire. The survey involved 920 secondary education teachers from different regions of Greece, the majority of whom were women (67.8%), over 40 years old (83.5%), permanent employees (80.9%) and of 6-25 years of service in public education (61.4%), who during the current school year served in junior high schools and senior high schools (75%). The research showed that secondary school teachers were satisfied with the support provided by state agencies and state officials for the implementation of distance education during the pandemic period to a small degree and with the function of said agencies and the overall response of said officials to a very small degree. Most of the teachers, prior to the pandemic, had never used the e-class and e-me platforms. However, they all recognized the importance of distance education. The degree of satisfaction with the training activities was moderate and with the training programs moderate to small. The participation of secondary school teachers in training programs was moderately affected by various causes. Female teachers recognized the importance of distance education to a greater degree than male teachers. Teachers who held a PhD showed a greater degree of satisfaction with the support of the above-mentioned state actors and educational activities. Fixed term teachers, younger teachers of up to 40 years of age who totaled up to 5 years of service expressed a greater degree of satisfaction with the state actors and training programs in question. Teachers of 1-15 years of service showed a greater degree of satisfaction with the training activities.

Keywords: education, distance education, distance school education, secondary education, covid-19 pandemic

Περίληψη: Η παρούσα έρευνα αποσκοπεί στη διερεύνηση των απόψεων των εκπαιδευτικών δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης για την εξ αποστάσεως διδασκαλία την περίοδο της πανδημίας

και τις επιμορφωτικές δράσεις του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων. Για το σκοπό αυτό, επιλέχθηκε ποσοτική έρευνα, που διεξήχθη από 18/02/2022 έως 03/03/2022. Η συλλογή των δεδομένων έγινε μέσω ηλεκτρονικού ερωτηματολογίου. Στην έρευνα συμμετείχαν 920 εκπαιδευτικοί δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης από διάφορες περιοχές της Ελλάδας, στην πλειοψηφία τους γυναίκες (67,8%), ηλικίας άνω των 40 ετών (83,5%), μόνιμοι (80,9%), με 6-25 έτη προϋπηρεσίας στη δημόσια εκπαίδευση (61,4%), που κατά την τρέχουσα σχολική χρονιά υπηρετούσαν σε γυμνάσια και γενικά λύκεια (75%). Η έρευνα έδειξε ότι οι εκπαιδευτικοί Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης είναι σε μικρό βαθμό ικανοποιημένοι από την υποστήριξη των θεσμικά κατοχυρωμένων φορέων και σε πολύ μικρό βαθμό από τη λειτουργία τους σε συγκεκριμένα θέματα για την εφαρμογή της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης κατά την περίοδο της πανδημίας. Οι περισσότεροι πριν την πανδημία, δεν χρησιμοποιούσαν τις πλατφόρμες e-class και e-me, αλλά αναγνωρίζουν τη σημασία της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης. Μέτριος ήταν ο βαθμός ικανοποίησης από τις επιμορφωτικές δράσεις και μέτριος προς μικρός από τα επιμορφωτικά προγράμματα. Η συμμετοχή των εκπαιδευτικών της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης στα επιμορφωτικά προγράμματα επηρεάστηκε σε μέτριο βαθμό από διάφορες αιτίες. Οι γυναίκες εκπαιδευτικοί αναγνώρισαν σε μεγαλύτερο βαθμό τη σημασία της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης. Οι εκπαιδευτικοί με διδακτορικό, εμφάνισαν μεγαλύτερο βαθμό ικανοποίησης από την υποστήριξη των φορέων και από επιμορφωτικές δράσεις. Αναπληρωτές, νεότεροι εκπαιδευτικοί έως 40 ετών, με έως 5 έτη συνολικής προϋπηρεσίας εξέφρασαν μεγαλύτερο βαθμό ικανοποίησης από τους φορείς και τα επιμορφωτικά προγράμματα. Μεγαλύτερη ικανοποίηση από τις επιμορφωτικές δράσεις παρουσίασαν οι εκπαιδευτικοί με 1-15 έτη υπηρεσίας.

Λέξεις κλειδιά: επιμόρφωση, εξ αποστάσεως εκπαίδευση, εξ αποστάσεως σχολική εκπαίδευση, δευτεροβάθμια εκπαίδευση, πανδημία covid-19

Εισαγωγή

Κατά τη διάρκεια της έξαρσης της υγειονομικής κρίσης και την αναστολή λειτουργίας των εκπαιδευτικών μονάδων κάθε βαθμίδας, χρειάστηκε εκτεταμένη χρήση της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης (εξΑΕ). Από τις πρώτες μέρες αυτού του μέτρου, διαπιστώθηκε η δυσκολία του εγχειρήματος, αφού σημαντικός αριθμός εκπαιδευτικών δε διέθετε τις απαιτούμενες γνώσεις και δεξιότητες για την εφαρμογή παιδαγωγικών πρακτικών σε ζητήματα διδασκαλίας και online αξιολόγησης των μαθητών (Κιουλάνης, 2021). Άλλωστε, στην εξΑΕ, ο εκπαιδευτής δεν είναι μόνο κομιστής της γνώσης, αλλά και ενορχηστρωτής της μαθησιακής διαδικασίας, αναλαμβάνοντας νέους ρόλους (Κιουλάνης, 2021). Έτσι, η πανδημία ενίσχυσε την ανάγκη μαζικής επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών στη χρήση μεθόδων εξΑΕ. Συγκεκριμένα, σκοπός της παρούσας έρευνας είναι η διερεύνηση των απόψεων των εκπαιδευτικών Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης για την επιμόρφωση και υποστήριξή τους στην εφαρμογή της εξ αποστάσεως σχολικής εκπαίδευσης (εξΑΣΕ) κατά τη διάρκεια της πανδημίας από το Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων (ΥΠΑΙΘ) και σχετικούς φορείς. Η συμβολή της συγκεκριμένης έρευνας

είναι ότι διευκρινίζει τον τρόπο που οι θεσμοί πρέπει να εμπλέκονται στην προώθηση της εκπαίδευσης των εκπαιδευτικών για την εφαρμογή της εξΑΕ.

1. Θεωρητικό πλαίσιο

1.1. Ορισμός εξΑΕ

Ένας γενικός ορισμός της εξΑΕ είναι το σύνολο των μορφών εκπαίδευσης, που παρέχει οργανωμένες ευκαιρίες μάθησης σε διδασκόμενους, μελετώντας ατομικά και αποκομμένοι από το διδάσκοντα ως προς το χώρο και χρόνο (Παπαδημητρίου, 2018). Επομένως, «θεμέλια της εξΑΕ είναι η τοπική ελευθερία, χρονική ευελιξία και προσαρμοστικότητα» (Καρούλης, 2007, σ. 20). Κατά τον Keegan (1996), τα χαρακτηριστικά μιας περιεκτικής περιγραφής της εξΑΕ είναι:

- Η γεωγραφική απόσταση μεταξύ διδάσκοντα και διδασκόμενου
- Η συμβολή ενός εκπαιδευτικού οργανισμού στη μαθησιακή διαδικασία
- Η χρήση τεχνικών μέσων
- Η εξασφάλιση αμφίδρομης επικοινωνίας μεταξύ διδάσκοντος και διδασκόμενου
- Η δυνατότητα συναντήσεων περιστασιακά για διδακτικούς και κοινωνικούς σκοπούς.

Ο Λιοναράκης αντίθετα, απλοποίησε τον ορισμό, λαμβάνοντας υπόψη εκπαιδευτικά και παιδαγωγικά κριτήρια (Μουρατίδου, 2020), αναφέροντας ότι η εξΑΕ σαν εκπαιδευτική διαδικασία, ενεργοποιεί τους μαθητές, διδάσκοντάς τους πώς να μαθαίνουν, λειτουργώντας ανεξάρτητα και αυτόνομα προς μια ευρετική πορεία αυτομάθησης (Λιοναράκης, 2005). Επομένως, η αυτονομία και η ανεξαρτησία μαζί με την εξατομικευμένη μάθηση, θεωρούνται τα βασικότερα πλεονεκτήματά της (όπ. Αναφ. στο Οικονόμου, 2017). Στην εξΑΕ, η σχέση διδάσκοντα και διδασκόμενου μαζί με το εκπαιδευτικό υλικό, που διδάσκει το διδασκόμενο, γίνεται τριαδική. Έτσι, η αλληλεπίδραση συντελείται κυρίως ανάμεσα στον εκπαιδευόμενο και το διδακτικό υλικό (Λιναρδάτου, 2012).

Η εξΑΕ εξελίχθηκε προοδευτικά, υιοθετώντας τα τεχνολογικά επιτεύγματα κάθε εποχής. Σήμερα, πραγματοποιείται σχεδόν αποκλειστικά διαδικτυακά (Μανδηλαρά, 2016), ενώ διακρίνεται σε σύγχρονη, ασύγχρονη και μικτή. Η σύγχρονη εξ αποστάσεως διδασκαλία (εξΑΔ) συντελείται σε πραγματικό χρόνο με χρήση ήχου και εικόνας. Η ασύγχρονη δε συντελείται σε πραγματικό χρόνο, δίνοντας τη δυνατότητα στους εκπαιδευόμενους επιλογής χώρου και χρόνου για μελέτη του εκπαιδευτικού υλικού, που αναρτάται από τον εκπαιδευτή (Μουρατίδου, 2020). Η μικτή αποτελεί συνδυασμό σύγχρονης και ασύγχρονης μάθησης, με τη συμβολή του Web 2.0 να είναι καθοριστική στην ενσωμάτωση των ΤΠΕ στην εξΑΕ (Καρούλης, 2007).

1.2. Σχολική εξ αποστάσεως εκπαίδευση

Η εξΑΣΕ προσδιορίζει την εκπαίδευση που παρέχεται από απόσταση στην Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση, τόσο σε άτομα σχολικής ηλικίας όσο και σε ενήλικες (Βασάλα, 2005·Σοφός, 2015). Η εξέλιξή της προήλθε ως επακόλουθο ειδικών εκπαιδευτικών αναγκών (Βασάλα, 2005). Διακρίνουμε τρεις μορφές εξΑΣΕ (Μίμινου & Σπανακά, 2013):

- i. Αυτοδύναμη ή αυτόνομη, όπου τα μαθήματα υλοποιούνται αποκλειστικά εξ αποστάσεως, ανεξάρτητα από τη συμβατική σχολική εκπαίδευση.
- ii. Συμπληρωματική, που λειτουργεί συμπληρωματικά και παράλληλα με το διά ζώσης σχολικό πρόγραμμα για συγκεκριμένους λόγους.
- iii. Μικτή, που συνδυάζει τις δύο προηγούμενες μορφές.

Προ πανδημίας, στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα έγιναν μεμονωμένες προσπάθειες αξιοποίησης της εξΑΣΕ, κυρίως με την εφαρμογή προγραμμάτων συμπληρωματικής εξΑΣΕ εθνικού, ευρωπαϊκού ή ερευνητικού επιπέδου (Παπαδημητρίου, 2018), με την απουσία κεντρικού σχεδιασμού του ΥΠΑΙΘ. Η αυτοδύναμη εξΑΣΕ δεν είχε αναπτυχθεί, εκτός του τηλεγυμνασίου της Ψερίμου, που λειτούργησε πιλοτικά το 2010-11 για τα παιδιά και τους πολίτες της.

Η παγκόσμια υγειονομική κρίση του 2020, έδωσε νέα διάσταση στην εξΑΕ, λαμβάνοντας και τη μορφή της εξΑΣΕ. Τον Μάρτιο του 2020, το ΥΠΑΙΘ ανέστειλε τη διά ζώσης λειτουργία των εκπαιδευτικών του μονάδων, όλων των βαθμίδων για 2 μήνες, διαθέτοντας την πλατφόρμα Webex για δημιουργία ψηφιακών τάξεων, ώστε να μη διακοπεί η επαφή των μαθητών με τη μαθησιακή διαδικασία (Πρωτόπαππας, Κυριαζής & Στόγιας, 2021). Την επόμενη σχολική χρονιά τα μαθήματα ξεκίνησαν δια ζώσης, όμως η ραγδαία διάδοση του ιού ανάγκασε και πάλι το ΥΠΑΙΘ να τη διακόψει από το Νοέμβριο του 2020 μέχρι τον Απρίλιο του 2021. Τα μαθήματα υλοποιήθηκαν μέσω Webex με δεσμευτικότερο πλαίσιο αυτή τη φορά (Πρωτόπαππας κ.α., 2021). Μπορεί η ξαφνική εφαρμογή της εξΑΕ να έφερε αναστάτωση στην εκπαιδευτική διαδικασία, αλλά θα πρέπει να αποτελέσει το έναυσμα ψηφιακού μετασχηματισμού εκπαιδευτικών και μαθητών (Κιουλάνης, 2021).

1.3. Επιμόρφωση και υποστήριξη των εκπαιδευτικών την περίοδο της πανδημίας

Η επιμόρφωση των εκπαιδευτικών ως ευρύτερη έννοια, εντάσσεται στην Εκπαίδευση Ενηλίκων και χρησιμοποιείται πολύ στο χώρο της εκπαίδευσης, τα τελευταία χρόνια. Οι όροι «δια βίου μάθηση», «εκπαίδευση ενηλίκων», «δια βίου εκπαίδευση», έχουν παραπλήσιο νόημα, εστιάζοντας στη συνεχή αναζήτηση του ατόμου για μόρφωση, εκπαίδευση, ενημέρωση, επιμόρφωση, άνευ ηλικιακών περιορισμών (Κόκκος, 2008). Η συστηματική επιμόρφωση των εκπαιδευτικών αποτελεί αναγκαία και ικανή συνθήκη, φέρνοντάς τους κοντά στο θεωρητικό πλαίσιο και τις αρχές της εξΑΕ (Ιστοσελίδα Esos, 2020). Η πανδημία ενίσχυσε την ανάγκη

μαζικής επιμόρφωσής τους στη χρήση μεθόδων εξΑΕ, ώστε η εξΑΣΕ να μην αποτελεί μια απλή επέκταση της συμβατικής διδασκαλίας (Χατζάκης, 2016).

Αναφορικά με την εποχή της πανδημίας, την πρώτη (Άνοιξη 2020) και δεύτερη περίοδο (Νοέμβριος 2020 – Απρίλιος 2021), δόθηκε έμφαση στην εξ αποστάσεως υποστήριξη μαθητών και εκπαιδευτικών και στην κάλυψη των τεχνολογικών υποδομών. Όμως, ήταν εμφανής η έλλειψη ενός ολοκληρωμένου παιδαγωγικού πλαισίου για την εξΑΣΕ, καθώς είχαμε άκριτη μεταφορά του ωρολογίου προγράμματος της δια ζώσης διδασκαλίας σε περιβάλλον εξΑΣΕ. Επιπλέον, δεν υλοποιήθηκε ένα καθολικό πρόγραμμα επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών στην παιδαγωγική αξιοποίηση των ΤΠΕ σε περιβάλλον εξΑΣΕ. Όλα αυτά επηρέασαν αρνητικά την ποιότητα και αποτελεσματικότητα του εγχειρήματος (Αναστασιάδης, 2020).

Σημαντική ήταν η συνεισφορά των Πανεπιστημίων την πρώτη περίοδο, με καθοριστική τη συμβολή του ΕΑΠ στην εξοικείωση με τη φιλοσοφία της εξΑΕ (Αναστασιάδης, 2020). Αξιοσημείωτη ήταν η πρωτοβουλία του ΠΕΚΕΣ Δυτικής Ελλάδας, που διοργάνωσε επιστημονική τηλε-διημερίδα, με θέμα «εξΑΕ και Σχολική Πραγματικότητα» στις 25 και 26 Απριλίου 2020 (<https://pekesexae2020.pdekritis.gr/>). Παράλληλα, πρέπει να τονιστούν και οι πρωτοβουλίες κάποιων Διευθύνσεων Εκπαίδευσης, όπως της ΔΔΕ Δράμας, που υλοποίησε μάθημα με τίτλο «Σχεδιασμός διδακτικής ενότητας στην εξΑΕ» (Ιστοσελίδα Esos, 2020). Εξίσου σημαντικές ήταν και οι πρωτοβουλίες εκπαιδευτικών στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, με χαρακτηριστικό παράδειγμα την ομάδα «Εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση» στο Facebook του Μανώλη Κουσλόγλου για ανταλλαγή εμπειριών και καλών πρακτικών, που ιδρύθηκε μία εβδομάδα μετά το καθολικό κλείσιμο των Σχολικών Μονάδων (Μανούσου, 2020). Σημαντικό ρόλο έπαιξε και η αλληλοδιδασκτική μέθοδος, καθώς οι εκπαιδευτικοί διαμόρφωσαν άτυπα δίκτυα αλληλοϋποστήριξης και αλληλεγγύης μεταξύ τους (Αναστασιάδης, 2020), αναδεικνύοντας τη συναδελφικότητά τους. Οι παραπάνω προσπάθειες συνέβαλαν σημαντικά στην υποστήριξη της εκπαιδευτικής κοινότητας (Αναστασιάδης, 2020), αφού η διοργάνωση καθολικής επιμόρφωσής τους από το ΥΠΑΙΘ καθυστέρησε να υλοποιηθεί (Αναστασιάδης, 2020).

Στις 28 Δεκεμβρίου 2020 το ΥΠΑΙΘ εξέδωσε εγκύκλιο με θέμα: “Εναρξη δράσης “Ταχύρρυθμη επιμόρφωση εκπαιδευτικών στην εξΑΕ”, σχεδιάζοντας και υλοποιώντας επιμορφωτικό πρόγραμμα σε σύμπραξη 8 φορέων. Η επιμόρφωση αφορούσε το σύνολο των εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας, Δευτεροβάθμιας και Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης (Αναπληρωτές, Μόνιμοι και Ωρομίσθιοι) (Υ.Α. 174545/Ε3 (ΦΕΚ 5727/Β’/28-12-2020)). Σκοπός του επιμορφωτικού προγράμματος ήταν η καλλιέργεια γνώσεων και δεξιοτήτων των εκπαιδευτικών σε παιδαγωγικές και διδακτικές προσεγγίσεις για ποιοτικότερη και αποτελεσματικότερη εφαρμογή της εξΑΕ σε σχολικά περιβάλλοντα, με υποστήριξη σύγχρονων ψηφιακών μέσων. Το πρόγραμμα ήταν διάρκειας 20 ωρών, που θα πραγματοποιούνταν σε χρονικό διάστημα οκτώ εβδομάδων και κατανέμονταν σε 10 ώρες σύγχρονης τηλεεκπαίδευσης, μέσω Webex και σε 10 ασύγχρονης, μέσω των πλατφορμών e-class και e-me (Ιστοσελίδα Τ4Ε-Οδηγός επιμορφούμενου, 2021). Το συγκεκριμένο πρόγραμμα στηρίχθηκε στη μεθοδολογία της Ανεστραμμένης Τάξης, εναλλάσσοντας σύγχρονη και

ασύγχρονη διδασκαλία (Ιστοσελίδα T4E-Οδηγός επιμορφούμενου, 2021). Ενώ ήταν να ξεκινήσει τον Ιανουάριο, τελικά ξεκίνησε τον Απρίλιο 2021 και ολοκληρώθηκε τον Ιούνιο του ίδιου έτους (Ιστοσελίδα Alfavita, 2021). Στο τέλος του προγράμματος ο κάθε επιμορφούμενος, μελετώντας το ειδικά σχεδιασμένο επιμορφωτικό υλικό, θα έπρεπε να σχεδιάσει ένα διδακτικό σενάριο ηλεκτρονικού μαθήματος μίας θεματικής ενότητας της επιλογής και ειδικότητάς του.

1.4. Ερευνητικό κενό και αναγκαιότητα της παρούσας έρευνας

Η θεσμική εφαρμογή της εξΑΣΕ στην Ελλάδα είναι ένα παρθένο πεδίο που χρήζει περαιτέρω διερεύνησης, καθώς εφαρμόστηκε αιφνιδιαστικά. Μέχρι πρόσφατα, το ΕΑΠ πρόσφερε αποκλειστικά εξΑΕ κι έτσι μόνο από αυτό μπορούσαμε να αντλήσουμε πληροφορίες γι' αυτήν (Κατσιάπη, 2020). Η σημασία της συγκεκριμένης έρευνας συνίσταται στο ότι πρώτη φορά έγινε χρήση της εξΑΕ υποχρεωτικά, λόγω της πανδημίας σε τόσο μεγάλη κλίμακα και με εθνική πρωτοβουλία επιμορφώνονταν εκπαιδευτικοί όλων των βαθμίδων και γνωστικών αντικειμένων με ένα ταχύρρυθμο πρόγραμμα σχετικά με την εξΑΕ (Ιστοσελίδα T4E-Οδηγός επιμορφούμενου, 2021). Ο συνδυασμός αυτών των δυο καταστάσεων καθιστά αναγκαία τη διεξαγωγή έρευνας κατόπιν της συγκεκριμένης επιμόρφωσης, ώστε να φανεί η αποτελεσματικότητα και επίδρασή της στην ετοιμότητα των εκπαιδευτικών για υλοποίηση της εξΑΕ (Παπαγεωργίου, 2021) και να διερευνηθούν οι απόψεις τους ως προς την οργάνωση, το περιεχόμενο και τα εμπόδια που αντιμετώπισαν. Επειδή, αδυνατούμε να προβλέψουμε την ώρα της κρίσης, μαθητές και εκπαιδευτικοί, πρέπει να προετοιμάζονται για έκτακτες ρυθμίσεις διδασκαλίας (Τριανταφυλλοπούλου, 2021).

2. Μεθοδολογία έρευνας – Παρουσίαση αποτελεσμάτων

2.1. Σκοπός της έρευνας

Σκοπός της έρευνας, ήταν η διερεύνηση των απόψεων των εκπαιδευτικών δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης για την εξΑΔ την περίοδο της πανδημίας και τις επιμορφωτικές δράσεις του ΥΠΑΙΘ. Επιπλέον, στοχεύει να προσδιορίσει και πιθανές διαφορές στις απόψεις τους σχετικά με διάφορους δημογραφικούς παράγοντες (φύλο, ηλικία, επίπεδο μόρφωσης, έτη προϋπηρεσίας, τύπο σχολικής μονάδας που υπηρετούσαν και ειδικότητα).

2.2. Ερευνητική διαδικασία

Για τη συγκεκριμένη έρευνα θεωρήθηκε καταλληλότερη η ποσοτική προσέγγιση, αφού αποσκοπεί στη διερεύνηση των αντιλήψεων και απόψεων των εκπαιδευτικών, στον εντοπισμό και ερμηνεία πιθανών σχέσεων μεταξύ των διαφόρων μεταβλητών (Muijs, 2011). Για τη συλλογή δεδομένων χρησιμοποιήθηκε δομημένο ερωτηματολόγιο (Creswell, 2013), που συντάχθηκε από τον ερευνητή, βάσει των ερευνητικών ερωτημάτων και του θεωρητικού πλαισίου, με 46 ερωτήσεις χωρισμένες σε 5 ενότητες-μέρη.

Ο πληθυσμός της συγκεκριμένης έρευνας είναι το σύνολο των υπηρετούντων εκπαιδευτικών σε σχολικές μονάδες της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης. Για την επιλογή του δείγματος δε χρησιμοποιήθηκε κάποια πιθανοδοτική μέθοδος δειγματοληψίας. Πιο συγκεκριμένα, το ερωτηματολόγιο διανεμήθηκε με ηλεκτρονική μορφή μέσω της πλατφόρμας Google Forms σε διάφορα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, ενώ στάλθηκε σε όλες τις Διευθύνσεις Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης της Ελλάδας, προκειμένου να το προωθήσουν στις σχολικές μονάδες δικαιοδοσίας τους. Επίσης, ο ερευνητής το έστειλε σε συναδέλφους του από διάφορα μέρη της Ελλάδας, με τους οποίους συνυπηρετούσε την τρέχουσα, αλλά και προηγούμενες σχολικές χρονιές. Συνολικά επιστράφηκαν συμπληρωμένα 920 ερωτηματολόγια, που απαντήθηκαν το χρονικό διάστημα από 18/02/2022 έως 03/03/2022. Πρόκειται για δείγμα ευκολίας, που επιλέχθηκε για άμεση και εύκολη συλλογή δεδομένων σε σύντομο χρονικό διάστημα (Creswell, 2013). Στην παρούσα έρευνα οι εξαρτημένες μεταβλητές είναι η ικανοποίηση από φορείς, η ικανοποίηση από τη λειτουργία των φορέων, η σημασία εξ αποστάσεως εκπαίδευσης, η ικανοποίηση από επιμορφωτικές δράσεις, οι αιτίες επιρροής της συμμετοχής και η ικανοποίηση από επιμορφωτικά προγράμματα, ενώ οι ανεξάρτητες τα χαρακτηριστικά του δημογραφικού και επαγγελματικού προφίλ των εκπαιδευτικών.

2.3. Αξιοπιστία κι εγκυρότητα του ερωτηματολογίου

Στην παρούσα έρευνα, η αξιοπιστία μετρήθηκε με το δείκτη Cronbach's alpha, όπου θεωρούνται ικανοποιητικές οι τιμές άνω του 0,7 και αποδεκτές άνω του 0,6 (Γαλάνης, 2012). Ο Πίνακας 1 παρουσιάζει τα αποτελέσματα ανάλυσης αξιοπιστίας των παραγόντων, από όπου προκύπτει ικανοποιητική εσωτερική αξιοπιστία.

Πίνακας 1: Αποτελέσματα ανάλυσης αξιοπιστίας

Παράγοντας	Ερωτήσεις	Cronbach's Alpha
Ικανοποίηση από φορείς	5	0,847
Ικανοποίηση από τη λειτουργία των φορέων	5	0,794
Σημασία εξ αποστάσεως εκπαίδευσης*	4	0,634
Ικανοποίηση από επιμορφωτικές δράσεις	7	0,892
Αιτίες επιρροής της συμμετοχής	7	0,778
Ικανοποίηση από επιμορφωτικά προγράμματα	4	0,818

*Αφαιρέθηκε η 1^η ερώτηση διότι δημιουργούσε προβλήματα αξιοπιστίας ($\alpha < 0,6$)

Η εγκυρότητα του ερωτηματολογίου αποδείχθηκε με χρήση της Παραγοντικής ανάλυσης, αποδεικνύοντας την εγκυρότητα εννοιολογικής κατασκευής. Τα δεδομένα για τη διεξαγωγή της Παραγοντικής ανάλυσης ήταν ιδανικά, με τον συντελεστή ΚΜΟ να είναι $0,918 > 0,8$ (Καρλής, 2005). Η στατιστική ανάλυση έγινε στο στατιστικό πρόγραμμα IBM SPSS 26, τηρουμένων των απαραίτητων ηθικών ζητημάτων, που διέπουν μία επιστημονική έρευνα (BPS, 2014).

2.4. Δημογραφικά χαρακτηριστικά του δείγματος

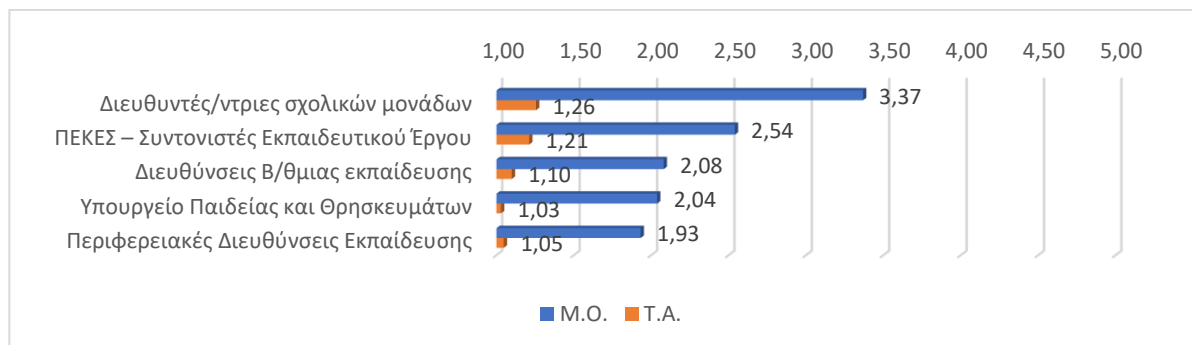
Στην έρευνα συμμετείχαν 920 εκπαιδευτικοί Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης από διάφορες περιοχές της Ελλάδας, στην πλειοψηφία τους γυναίκες (67,8%), ηλικίας άνω των 40 ετών (83,5%), μόνιμοι (80,9%), με 6-25 έτη προϋπηρεσίας στη δημόσια εκπαίδευση (61,4%) και οι μισοί είχαν μεταπτυχιακό (50,43%). Επίσης, τη σχολική χρονιά 2021-2022, σε Γυμνάσιο δήλωσε πως υπηρετούσε το 43,91% των ερωτηθέντων, σε Γενικό Λύκειο το 31,09%, σε ΕΠΑΛ το 17,28%, ενώ σε κάποια άλλη σχολική μονάδα το 9,24%. Σχετικά με την ειδικότητα των ερωτηθέντων εκπαιδευτικών, οι μισοί περίπου ήταν φιλόλογοι, μαθηματικοί, πληροφορικοί και οικονομολόγοι (53,26%).

2.5. 1ο ερευνητικό ερώτημα

Σε ποιο βαθμό οι εκπαιδευτικοί της Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης είχαν την κατάλληλη υποστήριξη από τους θεσμικά κατοχυρωμένους φορείς για την εφαρμογή της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης κατά την περίοδο της πανδημίας;

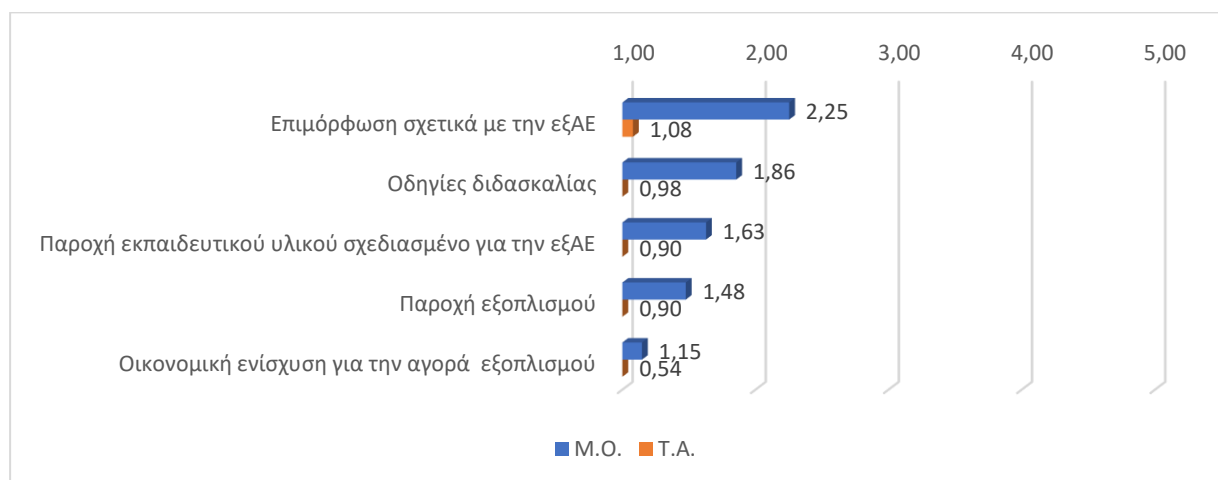
Οι απαντήσεις δόθηκαν σε πενταβάθμια κλίμακα Likert (1-Καθόλου, 2-Σε μικρό βαθμό, 3-Σε μέτριο βαθμό, 4-Σε μεγάλο βαθμό και 5-Σε πολύ μεγάλο βαθμό). Από το Γράφημα 1 φαίνεται πως οι ερωτηθέντες είναι σε μέτριο βαθμό ικανοποιημένοι από την υποστήριξη των Διευθυντών των σχολικών μονάδων για την εφαρμογή της εξΑΕ την περίοδο της πανδημίας, ενώ, σε μικρό έως μέτριο βαθμό από την υποστήριξη των ΠΕΚΕΣ και των Συντονιστών Εκπαιδευτικού Έργου. Τέλος, σε μικρό βαθμό ικανοποιημένοι είναι από την υποστήριξη των Διευθύνσεων Β/θμιας εκπαίδευσης, του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων και των Περιφερειακών Διευθύνσεων Εκπαίδευσης.

Γράφημα 1: Ικανοποίηση από φορείς

Από το Γράφημα 2 προκύπτει πως οι ερωτηθέντες είναι σε μικρό βαθμό ικανοποιημένοι από την επιμόρφωση σχετικά με την εξΑΕ, τις οδηγίες διδασκαλίας και την παροχή εκπαιδευτικού υλικού σχεδιασμένου για την εξΑΕ. Τέλος, δεν είναι καθόλου έως και λίγο ικανοποιημένοι από την παροχή εξοπλισμού, ενώ δεν είναι καθόλου ικανοποιημένοι από την οικονομική ενίσχυση για την αγορά του. Οι απαντήσεις δόθηκαν, όπως παραπάνω, σε πενταβάθμια κλίμακα Likert.

Γράφημα 2: Ικανοποίηση από τη λειτουργία των φορέων

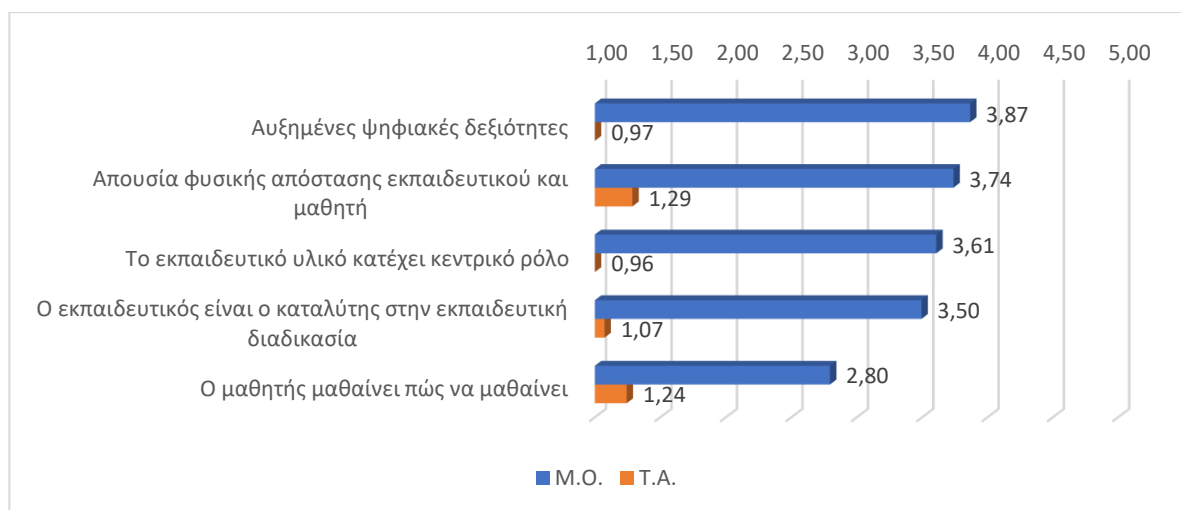
2.6. 2ο ερευνητικό ερώτημα

Σε ποιο βαθμό οι εκπαιδευτικοί της Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης κατείχαν τις απαραίτητες γνώσεις, δεξιότητες και παραδοχές, προκειμένου να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης;

Αρχικά, αν οι ερωτηθέντες πριν την περίοδο της εξΑΕ, λόγω της πανδημίας, είχαν κάποια επαφή με την εξΑΕ, το 51,41% απάντησε αρνητικά, σε αντίθεση με το 48,59% που απάντησε θετικά. Επίσης, σχετικά με την ιδιότητα που συμμετείχατε σε κάποιο επιμορφωτικό πρόγραμμα, από όσους απάντησαν θετικά στην προηγούμενη ερώτηση, το 80,72% δήλωσε πως συμμετείχε ως εκπαιδευόμενος, το 13,45% ως εκπαιδευτής και το 5,83% με ειδικές σπουδές στην εξΑΕ. Επιπλέον, αν οι ερωτηθέντες πριν την περίοδο της εξΑΕ, λόγω της πανδημίας, είχαν χρησιμοποιήσει καθόλου την Ηλεκτρονική Σχολική Τάξη (e-class) του ΠΣΔ, το 70,76%

απάντησε αρνητικά και το 29,24% απάντησε θετικά. Τέλος, αν οι ερωτηθέντες πριν την περίοδο της εξΑΕ, λόγω της πανδημίας, είχαν χρησιμοποιήσει καθόλου την Ψηφιακή Εκπαιδευτική Πλατφόρμα e-me, το 93,80% απάντησε αρνητικά και το 6,20% απάντησε θετικά.

Στο Γράφημα 3 παρουσιάζονται οι απαντήσεις των ερωτηθέντων σχετικά με το τι σημαίνει η έννοια εξΑΕ. Οι απαντήσεις δόθηκαν σε πενταβάθμια κλίμακα Likert. Οι ερωτηθέντες θεωρούν σε μεγάλο βαθμό ότι η εξΑΕ σημαίνει «Αυξημένες ψηφιακές δεξιότητες», «Απουσία φυσικής απόστασης εκπαιδευτικού και μαθητή» και «Το εκπαιδευτικό υλικό κατέχει κεντρικό ρόλο». Επίσης, θεωρούν σε μέτριο έως μεγάλο βαθμό ότι η εξΑΕ σημαίνει πως «Ο εκπαιδευτικός είναι ο καταλύτης στην εκπαιδευτική διαδικασία» και σε μέτριο βαθμό ότι «Ο μαθητής μαθαίνει πώς να μαθαίνει».

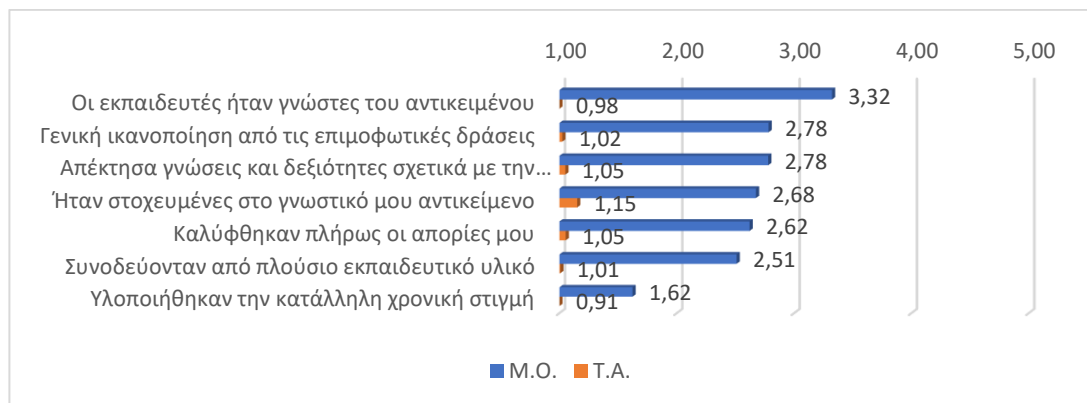
Γράφημα 3: Σημασία εξ αποστάσεως εκπαίδευσης

2.7. 3ο ερευνητικό ερώτημα

Σε ποιο βαθμό τα επιμορφωτικά προγράμματα των εκπαιδευτικών κατά τη διάρκεια της αναστολής λειτουργίας των σχολικών μονάδων ανταποκρίθηκαν στις ιδιαίτερες ανάγκες των εκπαιδευτικών της Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης;

Από τις απαντήσεις των ερωτηθέντων, αν έχουν συμμετάσχει στις επιμορφωτικές δράσεις του ΥΠΑΙΘ σχετικά με την εξΑΕ κατά τη χρονική περίοδο 2020-2022, προκύπτει πως το 72,72% αυτών απάντησε θετικά, ενώ το 27,28% αρνητικά.

Από το Γράφημα 4 προκύπτει πως οι ερωτηθέντες συμφωνούν σε μέτριο βαθμό ότι οι εκπαιδευτές των επιμορφωτικών δράσεων ήταν γνώστες του αντικείμενου, ότι ήταν ικανοποιημένοι από τις επιμορφωτικές δράσεις, απέκτησαν γνώσεις και δεξιότητες σχετικά με την εξΑΕ, ότι οι δράσεις ήταν στοχευμένες στο γνωστικό τους αντικείμενο και ότι καλύφθηκαν πλήρως οι απορίες τους. Επίσης, δήλωσαν πως συμφωνούν σε μικρό έως μέτριο βαθμό ότι οι δράσεις συνοδεύονταν από πλούσιο εκπαιδευτικό υλικό και σε μικρό βαθμό ότι υλοποιήθηκαν την κατάλληλη χρονική στιγμή. Οι απαντήσεις δόθηκαν σε πενταβάθμια κλίμακα Likert.

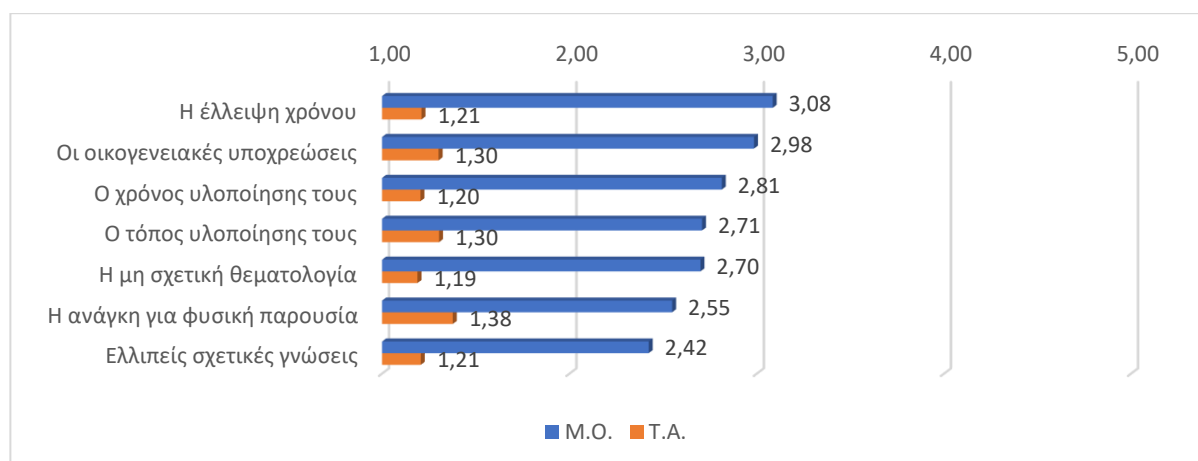

Γράφημα 4: Ικανοποίηση από επιμορφωτικές δράσεις

2.8. 4ο ερευνητικό ερώτημα

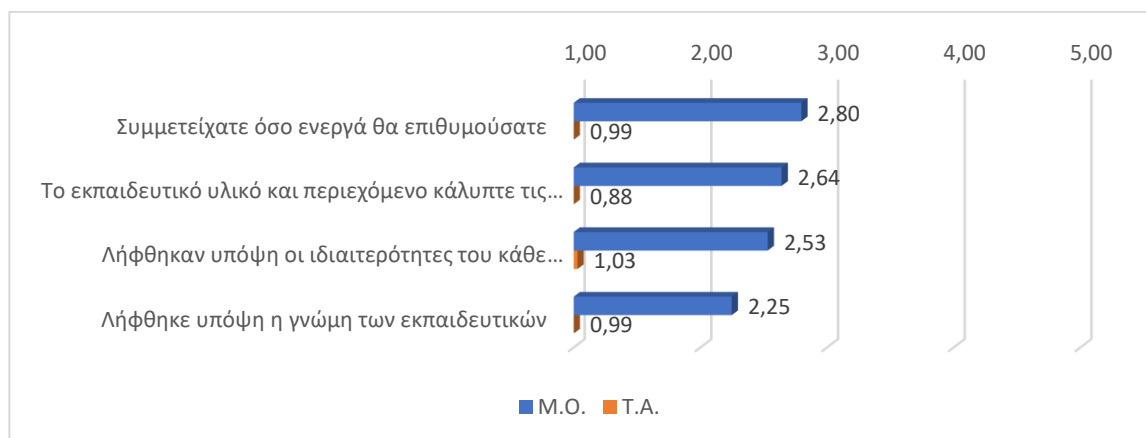
Σε ποιο βαθμό οι διαδικασίες της επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών της Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης έλαβαν υπόψη τους τις αρχές της Εκπαίδευσης Ενηλίκων;

Από το Γράφημα 5 προκύπτει πως τη συμμετοχή των ερωτηθέντων στα επιμορφωτικά προγράμματα επηρέασαν σε μέτριο βαθμό η έλλειψη χρόνου, οι οικογενειακές υποχρεώσεις, ο χρόνος και ο τόπος υλοποίησης των προγραμμάτων, καθώς και η μη σχετική θεματολογία τους. Επίσης, η συμμετοχή των ερωτηθέντων επηρεάστηκε σε μικρό έως μέτριο βαθμό από την ανάγκη για φυσική παρουσία και τις ελλειπείς σχετικές γνώσεις. Οι απαντήσεις δόθηκαν σε πενταβάθμια κλίμακα Likert.

Γράφημα 5: Αιτίες επιρροής της συμμετοχής

Από το Γράφημα 6 προκύπτει πως οι ερωτηθέντες σε μέτριο βαθμό θεωρούν πως συμμετείχαν όσο ενεργά θα επιθυμούσαν στα επιμορφωτικά προγράμματα και πως το εκπαιδευτικό υλικό και περιεχόμενο κάλυπτε τις ανάγκες όλων των εκπαιδευομένων. Επίσης, οι ερωτηθέντες δήλωσαν πως σε μικρό έως μέτριο βαθμό λήφθηκαν υπόψη οι ιδιαιτερότητες του κάθε γνωστικού αντικειμένου, ενώ σε μικρό βαθμό λήφθηκε υπόψη η γνώμη των εκπαιδευτικών. Οι απαντήσεις δόθηκαν σε πενταβάθμια κλίμακα Likert.

Γράφημα 6: Ικανοποίηση από επιμορφωτικά προγράμματα

Στην ερώτηση ανοιχτού τύπου σχετικά με την εμπειρία από τη συμμετοχή τους στην επιμόρφωση σχετικά με την εξΑΕ, οι εκπαιδευτικοί ανέφεραν ότι η επιμόρφωση άργησε να πραγματοποιηθεί, ήταν ανεπαρκής, ελλιπής, ανώφελη, ανούσια, αδιάφορη, είχε πολλές γενικολογίες και δεν ανταποκρίθηκε στις προσδοκίες τους.

2.9. 5ο ερευνητικό ερώτημα

Ποια η επίδραση του δημογραφικού και επαγγελματικού προφίλ στις απόψεις των εκπαιδευτικών της Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης για την εφαρμογή της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης κατά τη διάρκεια της πανδημίας;

Κατόπιν των ελέγχων independent samples t-test των παραγόντων ως προς το φύλο των ερωτηθέντων, προέκυψε πως για τον παράγοντα «Σημασία εξ αποστάσεως εκπαίδευσης», ο μέσος όρος των ανδρών είναι στατιστικά μικρότερος από το μέσο όρο των γυναικών.

Κατόπιν των ελέγχων ANOVA των παραγόντων ως προς το επίπεδο σπουδών των ερωτηθέντων, προέκυψε ότι υπάρχουν στατιστικά σημαντικές διαφορές μέσων τιμών στους παράγοντες «Ικανοποίηση από φορείς» και «Ικανοποίηση από τη λειτουργία των φορέων». Συγκεκριμένα, προέκυψε ότι στους παράγοντες «Ικανοποίηση από φορείς» και «Ικανοποίηση από τη λειτουργία των φορέων», ο μέσος όρος των ερωτηθέντων που έχουν διδακτορικό είναι στατιστικά μεγαλύτερος από το μέσο όρο αυτών που έχουν πτυχίο ΑΕΙ/ΑΤΕΙ ή μεταπτυχιακό. Επιπλέον, συγκρίνοντας τους κατόχους διδακτορικού με τους υπόλοιπους, προέκυψε στατιστικά σημαντική διαφορά στον παράγοντα «Ικανοποίηση από επιμορφωτικές δράσεις», με το μέσο όρο των πτυχιούχων ΑΕΙ/ΑΤΕΙ και των κατόχων μεταπτυχιακού να είναι μικρότερος έναντι των κατόχων διδακτορικού.

Κατόπιν των ελέγχων ANOVA και Kruskal-Wallis των παραγόντων ως προς την επαγγελματική κατάσταση των ερωτηθέντων, προέκυψε ότι υπάρχουν στατιστικά σημαντικές διαφορές μέσων τιμών στους παράγοντες «Ικανοποίηση από τη λειτουργία των φορέων», «Ικανοποίηση από επιμορφωτικές δράσεις» και «Ικανοποίηση από επιμορφωτικά προγράμματα». Συγκεκριμένα, προέκυψε ότι στους παράγοντες «Ικανοποίηση από τη

λειτουργία των φορέων» και «Ικανοποίηση από επιμορφωτικά προγράμματα», ο μέσος όρος των μόνιμων εκπαιδευτικών είναι στατιστικά μικρότερος από αυτό των αναπληρωτών. Στον παράγοντα «Ικανοποίηση από επιμορφωτικές δράσεις», ο μέσος όρος των μόνιμων εκπαιδευτικών είναι στατιστικά μικρότερος από το μέσο όρο των ωρομισθίων.

Συγκρίνοντας τους συμμετέχοντες έως 40 ετών με τους μεγαλύτερους, προέκυψαν στατιστικά σημαντικά διαφορές και συγκεκριμένα στους παράγοντες «Ικανοποίηση από φορείς» και «Ικανοποίηση από επιμορφωτικά προγράμματα», ο μέσος όρος των ατόμων ηλικίας έως 40 ετών είναι στατιστικά μεγαλύτερος από τον αντίστοιχο των ατόμων ηλικίας 41 και άνω.

Κατόπιν των ελέγχων ANOVA των παραγόντων ως προς τα συνολικά έτη προϋπηρεσίας των ερωτηθέντων στη δημόσια εκπαίδευση, προέκυψε ότι υπάρχουν στατιστικά σημαντικές διαφορές μέσω των τιμών στους παράγοντες «Ικανοποίηση από φορείς» και «Ικανοποίηση από επιμορφωτικά προγράμματα». Συγκεκριμένα, προέκυψε ότι στους παράγοντες «Ικανοποίηση από φορείς» και «Ικανοποίηση από επιμορφωτικά προγράμματα», ο μέσος όρος των ερωτηθέντων που έχουν έως και 5 έτη προϋπηρεσίας στη δημόσια εκπαίδευση είναι στατιστικά μεγαλύτερος από αυτό των ερωτηθέντων με 6 και άνω έτη προϋπηρεσίας στη δημόσια εκπαίδευση. Ωστόσο, συγκρίνοντας τους συμμετέχοντες με 1-15 έτη προϋπηρεσίας με τους υπόλοιπους, προέκυψε στατιστικά σημαντική διαφοροποίηση μέσω των τιμών στον παράγοντα «Ικανοποίηση από επιμορφωτικές δράσεις», με το μέσο όρο των ατόμων με 1-15 έτη προϋπηρεσίας να είναι μεγαλύτερος από τον αντίστοιχο των ατόμων με 16 και περισσότερα έτη. Ως προς τον τύπο σχολικής μονάδας που υπηρετούσαν οι εκπαιδευτικοί και την ειδικότητά τους, τα αποτελέσματα δεν έδειξαν στατιστικά σημαντικές διαφορές μέσω των τιμών.

3. Συμπεράσματα – Συζήτηση

Οι εκπαιδευτικοί Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης είναι σε μικρό βαθμό ικανοποιημένοι από την υποστήριξη των θεσμικά κατοχυρωμένων φορέων και σε πολύ μικρό βαθμό από τη λειτουργία τους σε συγκεκριμένα θέματα για την εφαρμογή της εξΑΕ μέσα στην πανδημία. Τα αποτελέσματα παρόμοιας έρευνας στην Ελλάδα (Nikiforos et al., 2020), έδειξαν ότι οι εκπαιδευτικοί δεν ικανοποιήθηκαν με την υποστήριξη που έλαβαν από τους θεσμούς κατά την εφαρμογή της εξΑΕ. Στην ίδια έρευνα, οι εκπαιδευτικοί ανέφεραν την έλλειψη κατάλληλου εξοπλισμού, ενώ το πρόβλημα της ανύπαρκτης μέχρι τη στιγμή της κρίσης εκπαίδευσης, αναφέρθηκε από τους Tzimosopoulos, Provelengios και Iosifidou (2021), παρά την άμεση ανταπόκριση σε προγράμματα εκπαίδευσης εκπαιδευτικών που δρομολογήθηκαν την περίοδο της κρίσης.

Οι περισσότεροι πριν την πανδημία, δεν είχαν χρησιμοποιήσει καθόλου τις πλατφόρμες e-class και e-me, ωστόσο αναγνωρίζουν τη σημασία της εξΑΕ. Η πανδημία COVID-19 οδήγησε τους εκπαιδευτικούς σε αναγκαία ετοιμότητα διαδικτυακής εκπαίδευσης. Σύμφωνα με τους Lapada et al. (2020) παράγοντες, όπως η κατάρτιση, στάση, τεχνική ικανότητα, χρονικοί περιορισμοί, παιδαγωγική και μεθοδολογία ήταν μεταξύ των βασικών στοιχείων της εκπαίδευσης από απόσταση σε παγκόσμιο επίπεδο. Σε μελέτη που διεξήχθη από τους παραπάνω για τη

διαδικτυακή διδασκαλία στις Φιλιππίνες, φάνηκε ότι παρά την περιορισμένη εμπειρία στην εξΑΕ, οι εκπαιδευτικοί ήταν σε θέση να αντιμετωπίσουν τις τάσεις στην εξΑΕ.

Μέτριος ήταν ο βαθμός ικανοποίησης από τις επιμορφωτικές δράσεις και μέτριος προς μικρός από τα επιμορφωτικά προγράμματα. Η ανάλυση και η ερμηνεία των πρώτων αποτελεσμάτων, όπως εξάγονται από την έρευνα στην Ελλάδα, υπογραμμίζουν ότι οι εκπαιδευτικοί έλαβαν θεμελιώδεις γνώσεις για τις αρχές της εξΑΕ σε θεωρητικό και πρακτικό επίπεδο, αλλά στο μέλλον θα πρέπει να εφαρμοστεί αποτελεσματικότερα η κατάρτιση (Lionarakis et al., 2020).

Η συμμετοχή των εκπαιδευτικών δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης στα επιμορφωτικά προγράμματα επηρεάστηκε σε μέτριο βαθμό από διάφορες αιτίες. Σύμφωνα με τους Tzimopoulos, Provelengios και Iosifidou (2021), υπήρχαν πολλά προβλήματα σχετικά με τον επαρκή εξοπλισμό των εκπαιδευτικών. Κατά τη διάρκεια της κρίσης, το μεγαλύτερο πρόβλημα ήταν η πρόσβαση στις υπηρεσίες του ΠΣΔ και τα τεχνικά προβλήματα σύγχρονης ηλεκτρονικής μάθησης. Επίσης, οι μαθητές δεν ενδιαφέρονταν αρκετά και οι γονείς δεν είχαν την απαραίτητη τεχνογνωσία για να βοηθήσουν τα παιδιά τους. Η συμμετοχή των εκπαιδευτικών στις διαδικασίες εξΑΕ δείχνει σημαντική βελτίωση του επιπέδου τεχνογνωσίας και απόκτησης ψηφιακών δεξιοτήτων, που ήταν η ουσιαστική συμβολή της επείγουσας εξΑΔ. Ενώ αρχικά, τοποθετήθηκαν ως προς τη χρήση των ΤΠΕ για τη διδασκαλία μαθημάτων, κατά μέσο όρο σε λογικό επίπεδο, μετά την πανδημία, θεωρούν ότι βρίσκονται από καλό ως εξαιρετικό επίπεδο, έχουν βελτιώσει σημαντικά τη χρήση των εκπαιδευτικών εργαλείων και υπάρχει μεγαλύτερη συνεργασία για κάλυψη αναγκών και ιδιαιτεροτήτων κάθε γνωστικού αντικείμενου (Tzimopoulos, Provelengios & Iosifidou, 2021).

Οι γυναίκες εκπαιδευτικοί αναγνώρισαν σε μεγαλύτερο βαθμό τη σημασία της εξΑΕ από τους άνδρες. Παρ' όλο το κενό στον ψηφιακό αλφαριθμητισμό που δείχνει να είναι μεγαλύτερο στις γυναίκες, οι γυναίκες εκπαιδευτικοί σε παγκόσμιο επίπεδο έδειξαν να αντιλαμβάνονται περισσότερο την αξία της εξΑΕ (Korlat et al., 2021). Επιπρόσθετα, μια σχετικά πρόσφατη μετα-ανάλυση φοιτητών πανεπιστημίου, αποκάλυψε υψηλότερες πεποιθήσεις ως προς τις ικανότητες μάθησης ψηφιακού περιβάλλοντος νεαρών γυναικών συγκριτικά με νέους άνδρες (Perkowski, 2013). Αυτό έγκειται μάλλον σε υψηλότερες πεποιθήσεις ακαδημαϊκών ικανοτήτων κοριτσιών και γυναικών και στην πεποίθηση ότι οι ψηφιακές δεξιότητες είναι απαραίτητες για την ανάπτυξη, που φαίνεται να δηλώνουν σε μεγαλύτερο βαθμό οι γυναίκες (Korlat et al., 2021).

Οι εκπαιδευτικοί με διδακτορικό, εμφάνισαν μεγαλύτερο βαθμό ικανοποίησης από την υποστήριξη των φορέων και από επιμορφωτικές δράσεις. Σύμφωνα με τους Liu και Zhang (2021), το επίπεδο σπουδών των εκπαιδευτικών συνδέεται και με επιπλέον γνώσεις και περισσότερες ψηφιακές δεξιότητες. Συγκριτικά, εκπαιδευτικοί υψηλότερου επιπέδου σπουδών, τείνουν να εφαρμόζουν κατευθυντήριες γραμμές ευκολότερα και να προσαρμόζονται γρηγορότερα σε καινούριες καταστάσεις διδασκαλίας με μικρότερη υποστήριξη.

Αναπληρωτές, νεότεροι εκπαιδευτικοί έως 40 ετών, με έως 5 έτη συνολικής προϋπηρεσίας ικανοποιήθηκαν περισσότερο από τους φορείς και τα επιμορφωτικά προγράμματα.

Μεγαλύτερη ικανοποίηση από τις επιμορφωτικές δράσεις παρουσίασαν οι εκπαιδευτικοί με 1-15 έτη υπηρεσίας. Τα παραπάνω, συνδέονται συνήθως με την ηλικία των εκπαιδευτικών (οι νεότεροι είτε είναι ακόμα αναπληρωτές ή έχουν λιγότερα έτη υπηρεσίας). Σύμφωνα με τους Liu και Zhang (2021), η μικρότερη ηλικία συνδέεται με μεγαλύτερο βαθμό ψηφιακής επάρκειας, με αποτέλεσμα οι εκπαιδευτικοί να έχουν μεγαλύτερη ικανοποίηση από την υποστήριξη των φορέων κατά την διαδικτυακή εκπαίδευση.

Βιβλιογραφικές αναφορές

Ελληνόγλωσσες

- Αναστασιάδης, Π. (2020). Η σχολική εξ αποστάσεως εκπαίδευση στην εποχή του κορωνοϊού Covid-19: το παράδειγμα της Ελλάδας και η πρόκληση της μετάβασης στο «ανοιχτό σχολείο της διερευνητικής μάθησης, της συνεργατικής δημιουργικότητας και της κοινωνικής αλληλεγγύης». *Ανοικτή εκπαίδευση: το περιοδικό για την ανοικτή και εξ αποστάσεως εκπαίδευση και την εκπαιδευτική τεχνολογία*, 16(2), 20-48. Ανακτήθηκε 07/03/2022 από <https://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/openjournal/article/view/25506/21066>
- Βασάλα, Π. (2005). Εξ αποστάσεως σχολική εκπαίδευση. Στο Α. Λιοναράκης (Επιμ.), *Ανοικτή και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση – Παιδαγωγικές και Τεχνολογικές Εφαρμογές* (σ. 53-80). Πάτρα: Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο.
- Γαλάνης (2012). Εγκυρότητα και αξιοπιστία των ερωτηματολογίων στις επιδημιολογικές μελέτες. *Εφαρμοσμένη Ιατρική Έρευνα*. Ανακτήθηκε 13/07/2022, από <https://www.mednet.gr/archives/2013-1/pdf/97.pdf>
- Καρλής Δ. (2005). *Πολυμεταβλητή στατιστική ανάλυση*. Αθήνα: Εκδόσεις Α. Σταμούλης.
- Καρούλης, Α. (2007). *Ανοικτή και από απόσταση εκπαίδευση: από τη θεωρία στην εφαρμογή*. Θεσσαλονίκη: Τζιόλας.
- Κατσιάπη, Χ. (2020). *Σχολική εξ αποστάσεως εκπαίδευση κατά την περίοδο αναστολής λειτουργίας των σχολείων λόγω του κορωνοϊού. Μελέτη περίπτωσης στο μάθημα της Ιστορίας Γ' Λυκείου*. (μετ. διπλ. εργασία). Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, Σχολή Ανθρωπιστικών Σπουδών, ΠΜΣ Εκπαίδευσης Ενηλίκων, Πάτρα. Ανακτήθηκε 26/08/2021 από <https://apothesis.eap.gr/handle/repo/47070>
- Κιουλάνης, Σ. (2021). *Challenges in times of Digital Transition: Schools as Learning Organisations: Σύνοψη*. Ανακτήθηκε 30/01/2022 από https://www.kioulanis.gr/images/Kioulanis__Seminar-EU_Conclusions_final.pdf
- Κόκκος, Α. (2008). *Εισαγωγή στην εκπαίδευση ενηλίκων. Θεωρητικές προσεγγίσεις* (Τόμ. Α', σ. 81-83). Πάτρα: Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο.
- Λιοναράκης, Α. (2005). Ανοικτή και εξ αποστάσεως εκπαίδευση και διαδικασίες μάθησης. Στο Α. Λιοναράκης (Επιμ.), *Ανοικτή και εξ αποστάσεως Εκπαίδευση, Παιδαγωγικές και Τεχνολογικές Εφαρμογές* (σσ 13–37). Πάτρα: Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο
- Λιναρδάτου, Χ. (2012). *Ο ρόλος της ανοικτής και εξ αποστάσεως εκπαίδευσης σε άτομα κοινωνικά αποκλεισμένα: Μελέτη περίπτωσης, οι κρατούμενοι*. (μετ.διπλ. εργασία). Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, Σχολή Ανθρωπιστικών Σπουδών, ΠΜΣ Εκπαίδευσης Ενηλίκων, Πάτρα. Ανακτήθηκε 27/02/2022 από <https://apothesis.eap.gr/handle/repo/18709>
- Μανδηλαρά, Α. (2016). *Διερεύνηση του Βαθμού Αξιοποίησης της Εξ Αποστάσεως Ηλεκτρονικής Μάθησης στην Ιδιωτική Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση*. (μετ. διπλ. εργασία).

Πανεπιστήμιο Πειραιώς, Τμήμα Οικονομικής Επιστήμης, ΠΜΣ στην Οικονομική και Επιχειρησιακή Στρατηγική. Ανακτήθηκε 26/10/2021 από https://dione.lib.unipi.gr/xmlui/bitstream/handle/unipi/9724/Mandilara_Andromahi%20Kyriaki.pdf?sequence=1&isAllowed=y

- Μανούσου, Ε., Ιωακειμίδου, Β., Παπαδημητρίου, Σ., & Χαρτοφύλακα, Α. (2021). Προκλήσεις και καλές πρακτικές για την επιμόρφωση εκπαιδευτικών στην εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση στον ελληνικό χώρο κατά την περίοδο της πανδημίας. *Ανοικτή Εκπαίδευση: το περιοδικό για την Ανοικτή και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση και την Τεχνολογία*, 17(1), 19-37. Ανακτήθηκε 07/04/2022 από: <https://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/openjournal/article/view/26762>
- Μίμινου, Α., Σπανακά, Α. (2013). Σχολική εξ αποστάσεως εκπαίδευση: Καταγραφή και συζήτηση μίας βιβλιογραφικής επισκόπησης. Στο Α. Λιοναράκης (Επιμ.), 7^ο Διεθνές Συνέδριο για την Ανοικτή & εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση, 2,(σσ. 78-90). Αθήνα: Ελληνικό Δίκτυο ΑεξΑΕ. Ανακτήθηκε 14/06/2022 από <https://eproceedings.epublishing.ekt.gr/index.php/openedu/article/viewFile/580/560>
- Μουρατίδου, Ν. (2020). *Συμπληρωματική Σχολική εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση. Έρευνα Δράσης σε Μαθητές Ε΄ Δημοτικού με τη Χρήση της Ψηφιακής Εκπαιδευτικής Πλατφόρμας E-me*. (μετ. διπλ. εργασία). Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, Σχολή Ανθρωπιστικών Σπουδών, ΠΜΣ Εκπαίδευσης Ενηλίκων, Πάτρα. Ανακτήθηκε 22/08/2021 από <https://apothesis.eap.gr/handle/repo/46982>
- Οικονόμου, Χ. (2017). *Η Αυτοδύναμη Εξ Αποστάσεως Σχολική Εκπαίδευση στη Γερμανία. Μελέτη Περίπτωσης τεσσάρων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων Εξ Αποστάσεως Σχολικής Εκπαίδευσης*. (μετ. διπλ. εργασία). Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, Σχολή Ανθρωπιστικών Σπουδών, ΠΜΣ Εκπαίδευσης Ενηλίκων, Πάτρα. Ανακτήθηκε 02/10/2021 από <https://apothesis.eap.gr/handle/repo/35135>
- Παπαγεωργίου, Α. (2021). *Επιμορφωτικές ανάγκες εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης ως προς την αξιοποίηση της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης στη διδακτική πράξη*. (μετ. διπλ. εργασία). Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, Σχολή Ανθρωπιστικών Σπουδών, ΠΜΣ Επιστήμες της Αγωγής, Πάτρα. Ανακτήθηκε 30/12/2021 από <https://apothesis.eap.gr/handle/repo/53364>
- Παπαδημητρίου, Σ. (2018). Σχολική εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση: Μελέτες περίπτωσης στο Ελληνικό Εκπαιδευτικό Σύστημα. *Πρακτικά 3ου Πανελληνίου Συνεδρίου με τίτλο Εκπαίδευση στον 21ο αιώνα: Αναζητώντας την καινοτομία, την τέχνη, τη δημιουργικότητα*, Γ΄ τόμος, 85-98. Ανακτήθηκε 23/11/2022 από https://www.academia.edu/44365731/Σχολική_εξ_αποστάσεως_Εκπαίδευση_Μελέτ_εσ_περίπτωσης_στο_Ελληνικό_Εκπαιδευτικό_Σύστημα
- Πρωτόπαπας, Ε., Κυριαζής, Χ., & Στόγιας, Σ. (2022). Η Ελληνική Δημόσια Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση τον καιρό του COVID-19: Η άποψη των εκπαιδευτικών. Διεθνές Συνέδριο για την Ανοικτή & εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση, (σσ. 11, 46-60). Ανακτήθηκε από: <https://eproceedings.epublishing.ekt.gr/index.php/openedu/article/view/3318>

- Σοφός, Ε. (2015). Ο εκπαιδευτικός ως αναστοχαζόμενος επαγγελματίας – ερευνητής. *Εκπαίδευση ενηλίκων και πολιτισμός στην κοινότητα (διαδικτυακή έκδοση για την εκπαίδευση ενηλίκων, την τέχνη και τον πολιτισμό)*, 14. Ανακτήθηκε 17/01/2022 από <http://cretaadulthoodeduc.gr/blog/?p=812>
- Τηλε-διημερίδα 25 και 26 Απριλίου 2020 (2020). *Εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση και Σχολική Πραγματικότητα*. Ανακτήθηκε 15 Νοεμβρίου 2020, από <https://pekesexae2020.pdekritis.gr/>
- Τριανταφυλλοπούλου, Β. (2021). *Απόψεις και ετοιμότητα των εκπαιδευτικών δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης για την εξ αποστάσεως εκπαίδευση κατά τη διάρκεια της πανδημίας Covid-19*. (μετ. διπλ. εργασία). Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, Σχολή Ανθρωπιστικών Σπουδών, ΠΜΣ Επιστήμες της Αγωγής, Πάτρα. Ανακτήθηκε 16/01/2022 από <https://apothesis.eap.gr/handle/repo/53343>
- Χατζάκης, Δ. (2016). *Αντίστροφη Τάξη και Σχολική εξ αποστάσεως εκπαίδευση: Μια Μελέτη Περίπτωσης Ιδιωτικών Εκπαιδευτηρίων*. (μετ. διπλ. εργασία). Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, Σχολή Ανθρωπιστικών Σπουδών, ΠΜΣ Εκπαίδευσης Ενηλίκων, Πάτρα. Ανακτήθηκε 27/09/2021 από <https://apothesis.eap.gr/handle/repo/33414>

Ξενόγλωσσες

- British Psychological Society. (2014). *BPS Code of Human Research Ethics* (2nd ed.). <https://www.bps.org.uk/news-and-policy/bps-code-human-research-ethics-2nd-edition-2014>
- Creswell, J.W. (2013) *Research Design: Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches*. 4th Edition, SAGE Publications, Inc., London.
- Keegan, D. (1996). *The Foundations of Distance Learning*. Routledge London and New York, (3η έκδοση)
- Korlat, S., Kollmayer, M., Holzer, J., Lüftenegger, M., Pelikan, E.R., Schober, B., & Spiel, C. (2021). Gender Differences in Digital Learning During COVID-19: Competence Beliefs, Intrinsic Value, Learning Engagement, and Perceived Teacher Support. *Frontiers in Psychology*, 12, p. 637-776.
- Lapada, A.A., Robledo, D.A.R., Miguel, F.F., & Alam, Z.F. (2020). Teachers' Covid-19 Awareness, Distance Learning Education Experiences and Perceptions towards Institutional Readiness and Challenges. *International Journal of Learning, Teaching and Educational Research*, 19(6), pp. 127-144.
- Lionarakis, A., Orphanoudakis, T., Kokkos, A., ,,,& Stavropoulos, E. (2020). The development of a massive online course on distance education to support Greek school teachers during the COVID-19 lockdown. *ICERI2020 Conference, 9th-10th November 2020*.
- Liu, D., & Zhang, H. (2021). Developing a New Model for Understanding Teacher Satisfaction With Online Learning. *SAGE Open*, 11(3).
- Muijs, D. (2011). *Doing Quantitative Research in Education with SPSS*. UK: SAGE.

Nikiforos, S., Tzanavaris, S., & Kermanidis, K.L. (2020). Post-pandemic Pedagogy: Distance Education in Greece During COVID-19 Pandemic Through the Eyes of the Teachers. *European Journal of Engineering and Technology Research*. CIE (Dec. 2020). DOI: <https://doi.org/10.24018/ejeng.2020.0.CIE.2305>

Perkowski, J. (2013). The role of gender in distance learning: a meta-analytic review of gender differences in academic performance and self-efficacy in distance learning. *Journal of Educational Technology Systems*, 41, pp. 267-278.

Tzimopoulos, N., Provelengios, P., & Iosifidou, M. (2021). Emergency remote teaching in Greece during the first period of the 2020 Covid-19 pandemic. *Advances in Mobile Learning Educational Research*, 1(1), pp. 19-27.

Διαδικτυακές

Alfavita (2021). *Νέα εγκύκλιος για την επιμόρφωση στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση: Καταληκτική προθεσμία για δήλωση συμμετοχής η 31η Ιανουαρίου 2021. Έχουν ήδη υποβληθεί 77.023 αιτήσεις. Ανακτήθηκε 17/09/2021 από: https://www.alfavita.gr/ekpaideysi/341954_epimorfosi-ekpaideytikon-nees-prothesmies-kai-77023-aitiseis*

Esos (2020). *Προ(σ)κλήσεις και Παραδοχές για την εξ αποστάσεως εκπαίδευση προσεγγίζοντας ερμηνευτικά μία πρόσφατη έρευνα για την εφαρμογή της εξ αποστάσεως σχολικής εκπαίδευσης στον τόπο μας: Σπυρίδων Κιουλάνης. Τελευταία πρόσβαση 14/06/2022 από <https://www.esos.gr/arthra/67058/proskliseis-kai-paradohes-gia-tin-ex-apostaseos-ekpaideysi-i-proseggizontas-ermineytika>*

T4E (2021). *Οδηγός Επιμορφούμενου. Τελευταία πρόσβαση 14/06/2022 από https://eclass.t4e.sch.gr/modules/document/file.php/SG5506/T4E_D1_OdigosEpimorfoumenou_eClass_v1.0.pdf*

Νόμοι-Υπουργικές Αποφάσεις

Υ.Α. 174545/Ε3 (ΦΕΚ 5727/Β'/28-12-2020), "Έναρξη δράσης «Ταχύρρυθμη επιμόρφωση εκπαιδευτικών στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση»", Εφημερίδα της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας, (2020). Ανακτήθηκε 09/10/2022 από:

https://www.minedu.gov.gr/publications/docs2020/%CE%A6%CE%95%CE%9A_%CF%84%CE%B1%CF%87%CF%8D%CF%81%CF%81%CF%85%CE%B8%CE%BC%CE%B7%CF%82.pdf